

De eenvoud van Franciscus van Assisi

Hoeveel hebben we nodig? Als je deze vraag aan Franciscus van Assisi had gesteld, zou je misschien als antwoord hebben gekregen: 'Niet veel meer dan geloof en mededogen.' Deze middeleeuwse heilige inspireert nog altijd miljoenen mensen. 'Geef alles, bezit niets' was zijn motto.

Ooit klopte een bedelaarster op de deur van het kerkje waar Franciscus van Assisi en zijn broeders aan het bidden waren, en vroeg om een aalmoes. Het enige wat de broeders bezaten, was een oude bijbel. 'Geef haar die!' riep Franciscus uit. 'Ik weet zeker dat Onze Lieve Heer en Onze Lieve Vrouwe daarin meer behagen scheppen dan dat we er zelf in lezen.' In geven ligt veel meer vreugde dan in nemen, wist Franciscus. Bovendien: als je niets bezit, heb je ook niets te verliezen.

VAN PLAYBOY TOT HEILIGE

Franciscus van Assisi (1182-1226) is misschien wel de bekendste heilige uit de christelijke wereld - al was van die 'heiligheid' in zijn jonge jaren nog maar weinig te merken. Hij werd geboren als zoon van een rijke lakenkoopman en groeide op als een echte Italiaanse playboy. Zijn leven bestond uit reizen, feesten en vrouwen. Franciscus droomde ervan ridder

te worden en eeuwige roem te verkrijgen in een van de vele oorlogen en kruistochten die in zijn tijd werden gevoerd. Hij sloot zich daarom aan bij een expeditie die op weg was naar een veldslag. Maar al in de eerste nacht had hij een heldere droom, waarin hem werd verteld terug naar huis te gaan. Daar zou hem een nieuwe opdracht wachten. Weer thuis veranderde Franciscus langzaam maar zeker. Hoewel hij nog steeds veel feestte, begon hij ook te bidden, en hij raakte steeds meer in de ban van het geloof. Op een dag reed hij op zijn paard langs een melaatse; iemand die leed aan de toen veelvoorkomende ziekte lepra. Franciscus had altijd een afkeer van melaatsen gehad, maar nu steeg hij van zijn paard af, nam de zwerende hand van de zieke en drukte er een kus op. De melaatse beantwoordde dit gebaar met een kus, en in plaats van walging voelde Franciscus een intens geluksgevoel. 'Wat ik bitter vond, was voor mij omgeslagen in zoetheid naar ziel en lichaam,' zou hij over dat voorval zeggen. >

> Een paar dagen later reed hij naar een leprozerie met een groot bedrag. Hij verdeelde het geld onder de melaatsen en kuste daarbij ieder van hen de hand. Vergeleken met de vreugde die hij hierbij voelde, vielen de luxe en het genot van zijn wereldse leven in het niet. Deze daad van mededogen markeerde het begin van zijn nieuwe leven. Hij besloot zijn oude levensstijl vaarwel te zeggen en zichzelf volledig te wijden aan een leven van goddelijk mededogen, eenvoud en armoede.

GEEN KLEDING, GEEN GELD

Franciscus was ervan overtuigd dat totale armoede de snelste weg naar eenheid met het goddelijke was. Zo zei hij: 'Armoede is die hemelse deugd waarmee al het aardse en vergankelijke wordt overwonnen en waardoor elke hindernis van de ziel wordt weggenomen, zodat deze zich kan verenigen met het eeuwige, met God.'

De laatste hindernis die Franciscus zelf nog moest nemen, was de band met zijn ouderlijk huis verbreken. Zijn vader was het absoluut niet eens met de verandering die zijn zoon had ondergaan. Toen Franciscus zijn vaders dure stoffen verkocht om een kerkje te kunnen repareren, werd deze woedend. Hij klaagde zijn zoon zelfs aan bij de bisschop, die Franciscus maande het geld terug te geven. Franciscus verdween daarop in een zijvertrek van het bisschoppelijk paleis en kwam poedelnaakt weer naar buiten. Zijn dure kleren, die hij opgevouwen in zijn handen hield, legde hij samen met de beurs met geld voor z'n vader neer met de woorden: 'Ik heb u altijd mijn vader genoemd, maar van nu af aan erken ik alleen onze Vader in de hemel.' Zijn vader verliet briesend het paleis, maar de bisschop was diep onder de indruk van zijn moed en opoffering. Nu kon Franciscus zich helemaal wijden aan de heilige armoede.

SLAPEN IN EEN STAL

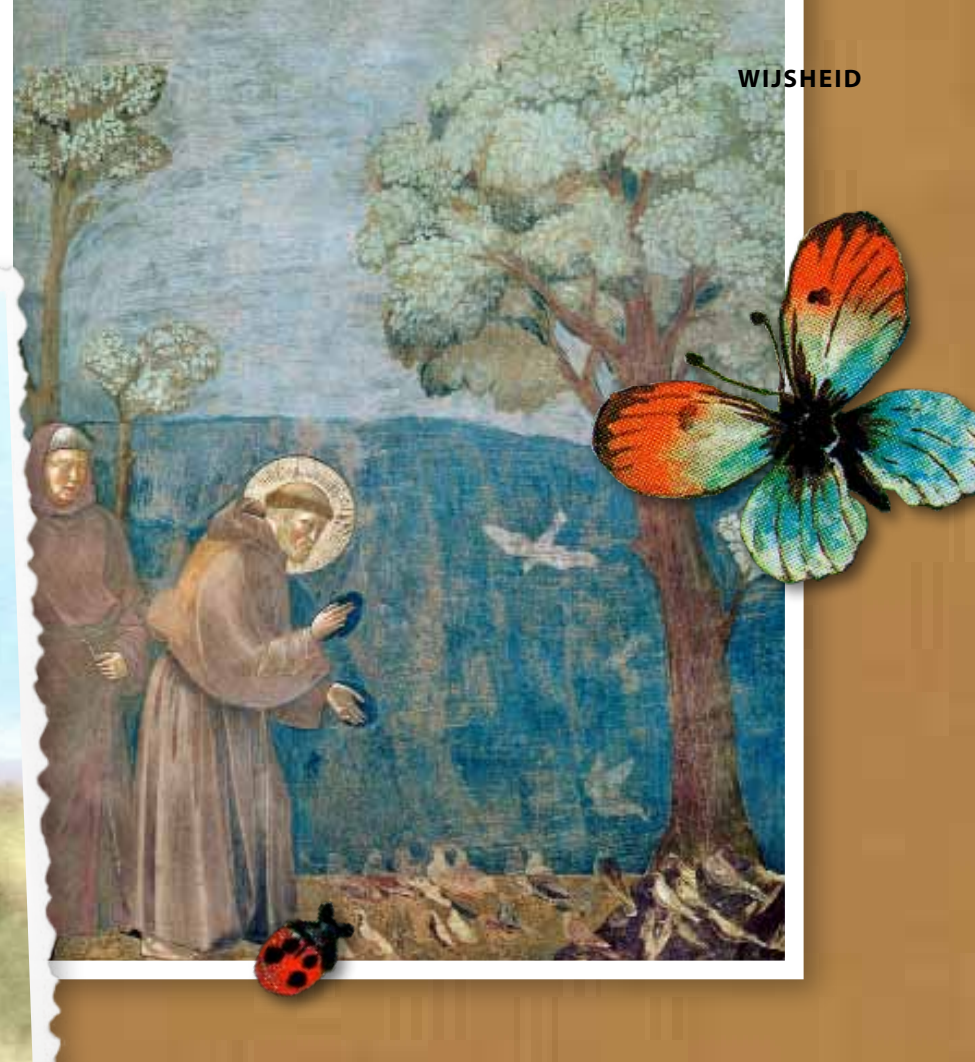
Hij legde de lat hoog en verbood zichzelf en iedereen die hem wilde volgen, elke mogelijke vorm van bezit. Aangezien geen enkele kloosterorde bezitloos was, besloot Franciscus er zelf een te stichten. Hij noemde zijn orde de *fratres minores*: de

**Van al die heiligheid
van Franciscus was in
zijn jonge jaren nog maar
weinig te merken**

'minderbroeders'. Om toe te treden moest iemand al zijn bezittingen verkopen en de opbrengst aan de armen geven. Omdat huizenbezit ook taboe was, sliepen ze in een oude stal, waar ze zelfs in de koude winternachten onder slechts een dunne lap stof op het hooi lagen. Naast rijkdom en bezit had Franciscus ook een afkeer van geleerdheid en boekenwijsheid. Wereldse kennis leidde volgens hem maar af van de goddelijke wijsheid die het gebed gaf. 'Mijn broeders die zich door weetgierigheid laten leiden, staan op de dag van de vergelding, wanneer boeken volkomen nutteloos zijn en je ze gerust uit het raam kunt gooien, met lege handen,' zei hij ooit.

WARE VREUGDE

Gelukkig hoeven we niet zo radicaal als Franciscus te breken met de wereld om toch iets van zijn toewijding aan 'Vrouw Armoede' te kunnen leren. Franciscus zag armoede namelijk breder dan alleen als de afwezigheid van materieel bezit. Ook eigenschappen als trots, woede en afgunst beschouwde hij als bezit. 'De dienaar van God die niet kwaad wordt en zich niet opwindt over iemand, leeft in de ware zin zonder eigendom,' zei hij eens. Volgens Franciscus was de essentie van armoede dat je je niets toe-eigent. Ons ego hecht aan comfort, status, reputatie en de mening van anderen. Dat maakt ons in wezen onvrij, aldus Franciscus. Door nergens aanspraak op te maken, zet je het ego buitenspel en maak je de weg vrij voor onzelfzuchtige liefde, mededogen en dienstbaarheid. 'Zo veel als een mens in de ogen van God is, zo veel is hij, en meer niet,' zei hij. Volgens Franciscus heeft het geen zin om ons te verschuilen achter maskers van status en bezit. Want het gaat in het leven niet om wat we hebben, maar om wie we zijn. Al prekend, zingend en bedelend trok hij met zijn minderbroeders van stad naar stad door het prachtige Umbrische landschap. Met hun verwilderde uiterlijk, blote voeten en verschoten mantels zagen ze eruit als een stel zwerfers. Ze werden dan ook geregeld bespot en uitgelachen. Franciscus zag dit als een les in nederigheid, een manier om het ego te overwinnen. Daarin lag volgens hem de ware vreugde. Uit de afwijzing putte hij juist kracht om trouw te blijven aan zijn weg. Volgens Franciscus heeft vreugde niets met succes te maken. Waarmee dan wel? In zijn eigen woorden: 'Als ik op een donkere winternacht vanuit Perugia door de modder terug zou lopen en mijn benen zouden bloeden door de ijspegels aan de zoom van mijn habijt, en als ik bij aankomst twee keer aan de poort van ons kerkje zou kloppen en twee keer zou worden weggestuurd, en wanneer me, als ik voor de derde keer aanklopte, werd gezegd dat ik moest maken dat ik wegwam en maar moest zien dat ik onderdak kreeg in de leprozerie van de kruisridders, ik zeg je dat de ware vreugde daarin zou bestaan dat ik dat allemaal gelijkmoedig kon verdragen, zonder van mijn stuk te raken.'

NIEUWE INVLOEDEN

Ondanks zijn onaangepaste gedrag werd Franciscus op den duur mateloos populair. Hij bezat een grote dosis charisma, acteertalent en humor, waarmee hij zijn openbare preken op stads- en dorpspleinen tot ware theateervoorstellingen maakte. Gecombineerd met zijn wijsheid en het innerlijk vuur dat hij zichtbaar uitstraalde, brachten zijn preken overal grote massa's mensen op de been. Steeds meer mensen sloten zich bij hem aan, onder wie ook veel vrouwen. De later heilig verklaarde Clara van Favarone had zich al op zeventienjarige leeftijd bij Franciscus aangesloten en stichtte een eigen orde van vrouwen die leefde volgens zijn leer. Haar orde van clarissen bestaat nog steeds en heeft vele kloosters voortgebracht. Voor vrouwen maakte Franciscus een uitzondering: zij mochten wel in een klooster wonen. Maar met de groei van zijn orde kreeg hij de grootste moeite om zijn ideeën over eenvoud en armoede te handhaven. Sommige nieuwe en invloedrijke minderbroeders en ook de katholieke kerk vonden zijn ideeën eigenlijk te extreem en wilden het verbod op bezit en studie uit de orderegels schrappen. Maar Franciscus wilde van geen wijken weten. Toen hij eens enkele broeders betrapte op het bouwen van een huis, klom hij woedend het dak op en begon hij de dakpannen los te rukken en naar beneden te gooien.

HET BROOD VAN LIEFDADIGHEID

Wat zijn principes betreft, deed Franciscus nooit water bij de wijn. Hij voelde dat ze hem door een goddelijke stem waren

ingefluisterd. Voor hem was die stem leidend; hij beschouwde gehoorzaamheid aan de goddelijke wil als een van de grootste deugden. Soms hoorde hij deze in zijn meditaties en gebeden, maar ook in 'toevallige' gebeurtenissen in het dagelijks leven probeerde hij tekens van boven te ontdekken. Soms sloeg Franciscus de bijbel op een willekeurige pagina open en haalde hij uit de tekst die daar stond het antwoord dat hij zocht. Ook gehoorzaamheid aan de paus en de kerk waren voor Franciscus heilig. Hij was zich ongetwijfeld bewust van de hypocrisie van de clerus, voor wie rijkdom en macht belangrijker waren dan christelijke waarden als naastenliefde en eenvoud. Maar hij weigerde om over de misstanden te oordelen en droeg zijn minderbroeders op altijd nederig te zijn tegenover priesters, hoe afkeurenswaardig hun gedrag ook mocht zijn. 'Samenwerken met de geestelijkheid is beter dan tegen hen in gaan,' zei hij. 'Verhul hun fouten, maak de vele gebreken die ze hebben goed en wees daarna nog nederiger dan tevoren.' Franciscus' manier van kritiek leveren was zelf altijd het goede voorbeeld geven. Zoals eens toen hij werd uitgenodigd voor een groot diner in het paleis van een bevriende kardinaal. Vóór het eten ging hij gewoon uit bedelen en toen iedereen aan de dis was aangeschoven, maakte hij een rondje langs alle hoogwaardigheidsbekleders en deelde hij zijn bij elkaar gebedelde broodkorsten uit. Toen de kardinaal na afloop van de maaltijd Franciscus om tekst en uitleg vroeg, antwoordde hij: 'Ik moet model staan voor uw arme broeders, omdat ik weet dat sommigen te trots zijn om zichzelf te verlagen tot uit bedelen gaan of andere dienstbare taken verrichten.'

Met hun verwilderde uiterlijk, blote voeten en verschoten mantels zagen Franciscus en zijn broeders eruit als een stel zwervers

- > En hij voegde eraan toe: 'Uit het delen van dit armzalige voedsel put ik grotere troost dan uit het aanzitten aan uw overvloedige tafel, want het brood van liefdadigheid is heilig.' Ook in eigen kring paste Franciscus de filosofie van *leading by example* toe. Toen een broeder hem eens verweet dat hij niet optrad tegen degenen die het minder nauw namen met de orderegels, zei Franciscus: 'Mijn gezag is louter geestelijk en als ik mijn broeders niet kan beïnvloeden door mijn voorbeeld en mijn preken, ben ik niet van plan hen als een wereldse beul te straffen.'

ZUSTER WATER, BROEDER VUUR

Voor Franciscus was de hele schepping beziel met een goddelijke vonk. Hij zag die vonk in alle schepselen, waardoor hij iedereen als zijn broeders en zusters beschouwde. Ook dieren behandelde hij als zijn gelijken. Tegen een balkende ezel die zijn preek verstoorde, zei hij eens: 'Broeder ezel, houd je alsjeblieft koest en laat mij doorgaan met preken,' waarop het dier prompt stilviel. Zijn bekendste onderhoud met dieren is de vogelpreek, waarbij Franciscus een groepje vogels, dat hij 'mijn dierbare zustertjes' noemde, opdroeg met hun zang altijd God te loven. Ook de elementen beschouwde Franciscus als zijn medeschepselen. In het 'Zonnelied', het gedicht dat hij schreef aan het einde van zijn leven, noemt hij zon, maan, wind, water, vuur en aarde allemaal zijn broeders en zusters en hij communiceerde zelfs met hen. Toen hij een oogoperatie moest ondergaan, waarbij gloeiend hete ijzers in zijn slapen werden gebrand, bad hij: 'Mijn broeder vuur, wees in dit uur hoffelijk tegen mij, want ik heb altijd van je gehouden en zal dat altijd blijven doen. Ik smeed de Schepper, die je gemaakt heeft, je hitte zo te temperen dat ik kan verdragen.' Na de operatie zei Franciscus hitte noch pijn te hebben gevoeld.

EEN GEKRUISIGDE ENGEL

Ondanks zijn opgewektheid, waardoor latere generaties hem de bijnaam 'vrolijke Frans' gaven, had Franciscus' leven zeker ook zijn tragische kanten. De laatste jaren van zijn leven had hij last van neerslachtigheid en depressies, mede veroorzaakt door de slopende tuberculose en malaria waaraan hij leed en waaraan hij uiteindelijk op 44-jarige leeftijd zou overlijden. Daarnaast had zijn ooginfectie hem nagenoeg blind gemaakt. Maar zijn laatste levensjaren waren om meer redenen een beproeving. De kerkelijke autoriteiten dwongen hem zijn strenge armoederegel te versoepelen, en ze werden daarin zelfs gesteund door sommige van zijn eigen minderbroeders. Franciscus verzette zich met hand en tand, maar kon niet voorkomen dat zijn orde verplicht werd om priesters aan te stellen, studiecentra in te richten en kloosters te betrekken. Toch had de vreugde van zijn gebedsleven de overhand; die tilde hem boven zijn pijn en teleurstelling uit. De vreugde werd nog eens versterkt door een ervaring die hij twee jaar vóór zijn dood had. Volgens de overlevering kreeg Franciscus op een ochtend in 1224, toen hij in diep gebed verzonken was, een visioen van Jezus als gekruisigde engel. Naast een onbeschrijflijke extase bleven na die ervaring de stigmata, de kruisigingswonden van Jezus, in zijn lichaam achter. Zijn handen en voeten leken doorboord door spijkers en een bloedende wond verscheen in zijn zij. Het was een bevestiging van Franciscus' volmaakte identificatie met het lijden van Jezus. In latere eeuwen zouden meer heiligen deze stigmata hebben ontvangen, maar hij was de eerste. Franciscus stierf in de wetenschap dat maar weinigen hem in zijn radicale onthechting konden volgen, maar met de geruststelling dat zijn orde de inspiratie van eenvoud en armoede over de hele wereld zou verspreiden. In plaats van een wereldse ridder was hij een spiritueel strijder geworden, die machtswellust en geweld verving door oprecht mededogen en liefde. 'Waar liefde is en vrijheid,' zo zei hij, 'daar is geen vrees en geen onwetendheid.' 🌿

BRONNEN:

'Franciscus van Assisi', Adrian House, Altamira
'Het zevenvoudige pad van Franciscus van Assisi',
Hein Stufkens, Ankh-Hermes

TEKST ABHINABHA TANGERMAN

FOTOGRAFIE BRIDGEMAN ART